

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

КРИВИЧНО ДЕЛО ТЕРОРИЗМА

ДИПЛОМСКИ РАД

Ментор:

др Младен Милошевић

Кандидат:

Бојана Станковић

Београд, 2021. година

САДРЖАЈ

УВОД.....	3
1. Појмовно одређење тероризма.....	1
1.1. Дефинисање тероризма.....	1
1.2. Неразликовање тероризма и других облика политичког насиља.....	3
1.3. Тероризам и кривично право	5
2. Тероризам као кривично дело у документима међународних организација	7
2.1. Организација уједињених нација.....	7
2.2. Савет Европе	12
2.3. Европска унија	13
3. Развој тероризма у националном законодавству Републике Србије	15
4. Кривично дело тероризма	19
5. Кривична дела у вези са тероризмом.....	22
5.1. Кривично дело јавно подстицање на извршење терористичких дела.....	23
(чл. 391а КЗ).....	23
5.1.1. Терористичка пропаганда као кривично дело	24
5.2. Кривично дело врбовање и обучавање за вршење терористичких дела	26
(чл. 391б КЗ).....	26
5.3. Кривично дело употреба смртоносне направе (чл. 391в КЗ).....	27
5.4. Кривично дело уништење и оштећење нуклеарног објекта	28
(чл. 391г КЗ)	28
5.5. Кривично дело терористичко удруживање (чл. 393а КЗ).....	29
6. Финансирање тероризма	31
ЗАКЉУЧАК.....	34
ЛИТЕРАТУРА.....	36

УВОД

Данас читав свет суочава са тероризмом и готово да нема земље у свету за коју се може рећи да је потпуно безбедна и да по њу нема опасности од овог политичког феномена. Модерни тероризам привукао је пажњу светске јавности након првог бомашког напада на Светски трговински центар у Њујорку 1993. године и након бомбашког напада у Оклахоми, на зграду Федералног истражног бироа (ФБИ) 1995. године. Други бомабшки напад, 11. септембра 2001. године, учинио је да тероризам постане најактуелнија политичка и безбедносна тема, која кулминацију достиже данас, након разорних терористичких напада на европске метрополе и ратна жаришта која су покренула талас миграција и отворила нова питања људских права.

Тренутно најактуелнија терористичка претња на свету јесте ИСИС (Исламска држава у Ираку и Сирији), непризната терористичка држава која под својом контролом држи велике регионе у Ираку и Сирији. Настала је 3. јануара 2014. године, а проглашена је калифатом 29. јуна исте године.

Терористички акти су, осим великог броја жртава и огромне материјалне штете, довели и до прекретнице у кривичним законодавствима највећег броја земаља. Терористичке организације остварују свој утицај унутар појединачних јурисдикција, не само вршењем терористичких аката, већ и регрутовањем својих чланова, обезбеђивањем финансијских средстава или ширењем терористичке пропаганде. Кривична законодавства реагују пооштравањем прописаних казни, санкционисањем нових кривичних дела и знатним проширењем овлашћења државних органа, полиције и тужилаштва у откривању и гоњењу лица осумњичених за тероризам.¹

Овај рад је структуриран у четири целине, први део посвећен је појму тероризма, други одређивању тероризма у међународним документима, трећи развоју кривичног дела тероризма у националном законодавству и четврти позитивноправној инкриминацији у Кривичном законiku Србије.

¹ Драшковић, М., Јанковић, Д. (2017). „Тероризам као кривично дело – међународни и национални аспект“. у: Симеуновић-Патић, Б., зборник радова *Полиција и правосудни органи као гаранти слободе и безбедности у правној држави*. Тара: научностручни скуп са међународним учешћем, стр. 429.

1. Појмовно одређење тероризма

Назив тероризам има више корена, у латинском (*terror*), индоевропском (*tras*) и француском језику (*terreur*). Ова реч је 1794. године означавала мере које су ради одбране револуције увели јакобинци. У речнику француске Академије из 1978. године тероризам је дефинисан као систем или режим терора, касније је овај термин почео да се употребљава да би означио насиље против поретка, супротно својој првој конотацији као „*regime de la terreur*“. Данас, тероризам се најчешће дефинише као *delictum sui generis*, специфична врста политичког насиља односно систематска примена грубог насиља за постизање политичких циљева. За тероризам је карактеристично комбиновање верских, етничких и политичких циљева, као и мотива са терористичким активностима.²

У новијој светској историји, не постоји ниједна земља, ниједна територија на замљиној кугли која је имуна на теоризам. То је сада већ глобални проблем, с обзиром на то да тероризам као појавни облик у једној средини, по правилу никада не остаје изолован на одређеном простору већ се веома брзо шири и грана и на друге просторе. Тероризам као један од облика насиља, у савременом свету све више угрожава како унутрашњу, тако и међународну безбедност.³

1.1. Дефинисање тероризма

Димитријевић тероризам дефинише као акт физичког насиља чији је предмет изабран тако да изазива јаке психичке реакције, у првом реду страх, код ширег круга људи, у нади да ће оне помоћи да се одржи или промени понашање које је важно за постизање политичког циља, ако такав акт није оправдан општим интересима који су одређени независно од њега и ако није извршен по правилима која се уобичајено примењују на друштвене видове вршења власти.⁴

² Радончић, Х, Терзић, М, Цоковић, С. (2017). „Кривично дело – тероризам“ *Војно дело* 8/2017, интердисциплинарни научно-теоријски часопис. Министарство одбране Републике Србије, Медија центар Одбрана, стр. 379.

³ http://ipf.rs/terorizam-kao-pretnja-globalnoj-bezbednosti-2/#_ftn1

⁴ Димитријевић, В. (1988). *Појам тероризма*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, стр. 539.

Као вид индивидуалног, нелегитимног, нелегалног и неинституционалног насиља, тероризам је увек окренут против одређених институција неког друштва, односно *in concretum* против неке државе.⁵

Под појмом тероризам обухватају се различити акти насиља и угрожавања људских права и људских живота, као и јавних односно заједничких и индивидуалних добара.⁶

Јасно је да терористичког акта нема без:

- Употребе физичког насиља;
- Политичког карактера активности;
- Изазивања страха и других психичких реакција;
- Очекиваних ефеката и реакције и
- Циљног, планираног и организованог деловања.⁷

Као политички и насилнички акт тероризам се одликује неким карактеристикама. Ту се, пре свега, мисли на чињеницу да је терористички акт, у ствари, акт преношења одређене поруке с обзиром на то да сам по себи не може произвести скоро никакве друштвене промене. Порука говори о циљевима деловања, као и о намерама извршиоца терористичког акта, ма ко он био. Зато терористи преузимају одговорност за извршено дело.⁸

Страх или изазивање страха такође је битна карактеристика тероризма. Ово зато што страх, односно психолошки ефекти тог чина према процени терориста превазилазе његове рушилачке могућности. Страх није успутна последица. Он је ефекат према коме се тежи као средству за остварење циља.⁹

Република Србија препознаје тероризам као претњу по основне вредности на којима почива, као што су владавина права, људска права и демократија, укључујући слободу, мир и безбедност грађана, суверенитет и територијални интегритет, стабилност и безбедност државе и легитимно изабраних власти, као и међународни мир и безбедност међународне заједнице. Национална политика заснована је на осуди дела тероризма,

⁵ Симеуновић, Д. (2009). *Тероризам*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, стр. 80.

⁶ Томашевски, К (1983). *Изазов тероризма*. Београд: Младост, стр. 33.

⁷ Ковачевић, С (1992). *Тероризам и Југославија*. Београд, стр. 35.

⁸ Стајић, Љ. (2015). *Основи система безбедности*. Нови Сад: Правни факултет у Новом Саду, стр. 273.

⁹ Ibid.

независно од чињенице у каквим околностима, од стране којих снага, где, када и како су извршена.¹⁰

1.2. Неразликовање тероризма и других облика политичког насиља

У литератури, али и у свакодневној комуникацији често се мешају поједини облици политичког насиља. Најчешћа грешка је неразликовање појмова терор и тероризам. То вероватно настаје и због неких њихових заједничких својстава. Ту се, пре све, мисли на то што оба термина као компоненту имају изазивање страха што је уједно и њихово најважније оружје.

Тероризам као појава или акт има много скромније могућности од институционализованог терора. Он нема толики обим и нема систематичност која је иманентна терору. Тероризам има мањи обухват, усмерен је према поједницу или ужем кругу људи и срачунат је тако да минималним средствима постигне крупне политичке ефекте. Оно што их оштро раздваја у данашњој политичкој теорији и пракси је позиција власти, односно њено имање или немање. Терор спроводи онај који има власт, тероризмом се служи се служи онај који тежи да уништи неку и нечију власт.¹¹

Такође честа, али углавном намерна грешка је изједначавање тероризма са герилом или са ослободилачким покретом. Томе увелико доприноси то што се тероризам и герила често примењују комбиновано или се зависно од фаза свог слабљења и јачања фактички преливају једно у друго док се притом задржава већ изграђен став у јавности да је и даље на делу тероризам односно герила. И терористи могу поставити као циљ свога деловања борбу за слободу, међутим њих разликује пре свега метод борбе којим покушавају досегнути истоврсне циљеве. Герилци се разликују од терориста и по томе што теже да успоставе персоналну власт на освојеној територији и то обично одмах по њеном освајању, док терористи, нарочито они који су идеолошки и религијски мотивисани, не теже личном освајању власти као примарном циљу.¹²

¹⁰ Национална стратегија за спречавање и борбу против тероризма за период 2017 – 2021. година – „Сл. гласник РС“, бр. 94/2017

¹¹ Стајић, Јб. *op. cit.*. 273

¹² *Ibid.*

Оно што највише разликује терористе, није обим насиља, већ одабир циљева или начин на који остварују своје активности. Терористи се дефинишу по средствима која користе, као што је терор, а борци за слободу по циљевима које желе да остваре, као што је грађанска слобода. Борци за слободу и терористи разликују се и на основу Женевске конвенције усвојене 1949. године која је тиче цивилног становништва у рату и која, између осталог, забрањује и насиље на животом и личношћу појединаца, убијање, масакрирање, суров третман, мучење и узимање талаца, а велики број терористичких аката укључује управо ове елементе. Без обзира да ли су у питању борци за слободу или герилци, уколико се насиље употреби против недужних цивила онда ће се ове групе посматрати као терористичке.¹³

Под одређеним условима, у духу Женевског права, тероризам може да буде и ратни злочин. Реч је о ситуацијама када се врши против цивила који имају статус заштићених лица, без обзира на то да ли да врше оружане снаге зараћених страна против лица која се могу наћи на територији зараћене стране као интернирци, или на окупираној територији у међународним оружаним сукобима, односно против цивилних лица или лица која су престала да учествују у унутрашњем оружаном сукобу. Може да буде и злочин против човечности, под условом да је део распрострањене или систематичне праксе уперене против цивила и да извршиоци знају да су њихова криминална дела део општег или систематског обрасца понашања (убиства, истребљивања, мучења...). Уколико такву праксу спроводе репресивни режими користећи ресурсе нације за елиминисање циљних друштвених група које живе унутар државе, реч је о тзв. домаћем геноцидном тероризму.¹⁴

¹³ Јазић, А. (2010). *Терористичка пропаганда и улога медија*, у: Марковић, Б. *Међународни проблеми* Београд: Институт за међународну политику и привреду, стр. 114.

¹⁴ Мијалковић, С., Милашиновић, Р. (2011). *Тероризам као савремена безбедносна претња*, у: Амиџић, Г. Шикман, М. зборник радова: *Супротстављање тероризму – међународни стандарди и правна регулатива* Козара: међународна научностручна конференција

1.3. Тероризам и кривично право

Циљ и сврха постојања кривичног права јесте сузбијање криминалитета. Новији облици криминалитета захтевају одговарајући одговор, а тероризам XXI века као једна од најтежих глобалних претњи безбедности, проузрокује нове, сложеније ризике, а његове последице су све разорније. Кривично право значајно је како за санкционисање и сузбијање тероризма тако и за његову превенцију.

Проблеми са којима се сусреће кривичноправна наука приликом дефинисања тероризма превазилазе проблеме дефинисања тероризма уопште, будући да кривичноправна дефиниција треба ову појаву да дефинише недвосмислено, јасно и логички одређено помоћу других појмова. Томе доприноси вишестраност форми испољавања тероризма и његових последица. Највећи број тих форми испољавања (убиство, насиље, отмице, угрожавање опште безбедности...) може да буде обухваћен инкриминацијама кривичних дела општег криминалитета.¹⁵

Теоријски посматрано, могућа су два модела класификације обележја тероризма која се користе приликом кривичноправног одређења тероризма. То су специфичне и опште методе. Специфични приступи кривичноправном одређењу тероризма идентификују одређене делатности тероризма (начине извршења), као што су отмице и узимање талаца, којима дају посебан значај, без дефинисања општих категорија тероризма¹⁶.

Задатак кривичног законодавства када је у питању борба против тероризма је да у законом прописаним оквирима реализује адекватну стратегију намењену сузбијању терористичких делатности. Зато тероризам представља највећи изазов за свако кривично законодавство.

Такође, присутна је тенденција ширења кривичноправне репресије у области борбе против тероризма. Упркос чињеници да је кривично право *ultima ratio*, законодавац не само код нас, него и у другим европским земљама показује склоност ка сталној експанзији инкриминација. Кривични законик Републике Србије у чл. 3. (Глава I) поставља основ и границе кривичноправне заштите, истичући да заштита човека и

¹⁵ Шикман, М. (2011). *Тероризам као криминални феномен – криминолошко, криминалистичко, кривичноправно гледиште*. у: Амиџић, Г. Шикман, М. зборник радова: *Супротстављање тероризму – међународни стандарди и правна регулатива*. Козара: међународна научностручна конференција. стр. 55

¹⁶ Шикман, М. *op.cit.* 54

других основних друштвених вредности представља основ и границе за одређивање кривичних дела, прописивање кривичних санкција и њихову примену, у мери у којој је то нужно за сузбијање тих дела. Дакле, на првом месту се штите основна добра човека. Кривичноправна заштита других општих добара обезбеђује се у мери у којој та општа добра служе човеку.¹⁷

Имајући у виду кривична дела која се у КЗ Србије могу сврстати у кривична дела тероризма, као и решења у страном законодавству, поставља се питање због чега постоји потреба да се она посебно предвиде. Ради се о актима који су углавном „покривени“ другим инкриминацијам. То значи да и у случају да кривична дела тероризма уопште и не би била прописана, дошла би у обзир примена неких других, општих кривичних дела (као што је убиство, отмица, изазивање опште опасности и др.). Означавање неког кривичног дела као тероризма ипак има значајне последице и води, како на плану домаћег кривичног права, тако и на међународном плану, прављењу разлике у односу на друга кривична дела (чије биће је извршењем неког терористичког кривичног дела такође остварено) у погледу:

- 1) прописане казне (прописују се осетно строже казне);
- 2) коришћењу специјалних истражних техника и одступању од уобичајених процесноправних гаранција, и
- 3) интензивније међународне правне помоћи у кривичним стварима.¹⁸

Такође, прописивање кривичних дела тероризма води и широком постављању криминалне зоне која обухвата и припремне радње (које, иначе не би биле кажњиве), или се инкриминишу и специфична понашања чије предузимање у вези са другим кривичним делима није инкриминисано, као што је случај са тзв. терористичком пропагандом која је инкриминисана и у Србији (у складу са Европском конвенцијом о спречавању тероризма¹⁹ из 2005.године, док пропаганда да се врше убиства, сама по себи (уколико нису остварени услови за постојање подстрекавања), не представља кривично дело.²⁰

¹⁷ Коларић, Д. (2011). Кривично дело тероризма – упоредноправни аспекти, *НБП- Журнал за криминалистику и право*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија, стр. 74.

¹⁸ Делић, Н., Стојановић, З. *Кривично право – посебни део*. Београд, стр. 336.

¹⁹ Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању тероризма – „Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 19/2009

²⁰ Делић, Н., Стојановић, З. *op.cit.* 337.

За ова кривична дела предвиђене су најстроже кривичне санкције, што за циљ има превенцију, у односу на конкретне учиниоце, али и да утиче на спречавање извршења кривичних дела тероризма у будућности.²¹

2. Тероризам као кривично дело у документима међународних организација

Успешно супротстављање тероризму захтева, пре свега, јединствено појмовно одређење овог кривичног дела у националним оквирима и у оквиру међународне заједнице, на основу кога ће се уједначити норме материјалног и процесног кривичног права, са циљем координираног и ефикасног спречавања и сузбијања тероризма. Неопходно је усвојити документа која ће свеобухватно и детаљније регулисати питања инкриминације и процесуирања овог дела, као и јединствено и усклађено поступање свих државних органа.²²

2.1. Организација уједињених нација

Организација уједињених нација (ОУН) настојала је да кроз вишедеценијску активност изгради ефикасне и превентивно оријентисане правне механизме, који укључују кривичноправни елемент, заснован на поштовању основних људских права и слобода и принципа владавине права. Ефикасна кривичноправна реакција на тероризам подразумева имплементацију низа докумената, који за циљ имају спречавање терористичких аката.²³

Изградња делотворних правних механизма за спречавање и кажњавање терористичких активности, уз уважавање свих тешкоћа, које карактеришу дефинисање овог појма определила је ОУН за секторски приступ идентификовању дела која се могу означити као терористичка, насупрот усвајању једне опште антитерористичке конвенције.

²¹ Радончић, Х., Терзић, М., Цоковић, *op.cit.* 379-392.

²² Радончић, Х., Терзић, М., Цоковић, С. *op. cit.* 379-392.

²³ Бодрожич, И. (2016). Тероризам као кривично дело у документима међународних организација, *НБП - Журнал за криминалистику и право*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија, стр. 204.

Активности ове организације карактерише и чињеница да су покушаји дефинисања тероризма обично следили након неког великог терористичког инцидента, што је резултирало одговорима на специфичне терористичке нападе, а не усвајањем једне опште дефиниције кривичног дела тероризма.²⁴

Секторски приступ дефинисању тероризма не одређује појам тероризма, већ поједине терористичке акте као кажњиве. Почевши од 1963. године, у оквиру ОУН, усвојено је десетине конвенција и протокола којима се на парцијалан, тематски начин врши криминализација готово свих могућих врста терористичких активности. Ови универзални правни инструменти засновани су на осуди тероризма као претње међународном миру и безбедности.²⁵

Циљ секторских конвенција јесте усклађивање кривичних законодавстава националних држава, које ће кроз синхронизовану криминализацију терористичких понашања свести на минимум могућност избегавања правде од стране учинилаца ових кривичних дела и олакшати међународну сарадњу државних органа надлежних за спречавање и сузбијање тероризма.²⁶

Документи усвојени од стране ОУН-а у области тероризма су:²⁷

1. Конвенција о сузбијању кривичних дела и неких других аката уперених против безбедности ваздушне пловидбе (*Convention on Offences and Certain Other Acts Committed On Board Aircraft*) – Токијска конвенција – потписана 1963. године, ступила на снагу 1969. године. Односи се на кривична дела која утичу на безбедност лета. Има 26 чланова. Она каже да уколико пилот сматра да је особа починила или се спрема да почини криминални акт, може применити неопходне мере задржавања, када је то неопходно ради заштите лета, одржавања реда и дисциплине у току лета или омогућавања привођења особе одговарајућим властима.²⁸
2. Конвенција о сузбијању незаконите отмице ваздухоплова (*Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft*) – Хашка конвенција – потписана 1970,

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ <https://www.un.org/counterterrorism/international-legal-instruments>

²⁸ <https://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/Conv1-english.pdf>

а ступила на снагу 1971. године. Има 14 чланова. Као кривично дело одређује противправно, силом или претњом предузето застрашивање, са циљем да се заплени или оствари контрола над летом ваздухоплова или покушај да се то учини. Од држава потписница захтева се да предвиде строге казне за ова дела, као и да пружају једна другој помоћ у вези са кривичним поступцима покренутим на основу Конвенције.²⁹

3. Конвенција о сузбијању незаконитих аката уперених против безбедности цивилног ваздухопловства (*Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Civil Aviation*) – Монреалска конвенција – потписана 1971, ступила на снагу 1973. године. Има 16 чланова. Као кривично дело предвиђен је било који противправан и намеран акт насиља против лица у ваздухоплову у лету, ако такав акт може да угрози безбедност ваздухоплова, постављање експлозивне направе у авиону, покушај ових дела као и саучествовање у делу особе која учини или покуша извршење поменутих дела. Захтева од држава потписница да предвиде строге казне за поменута дела, као и да пружају једна другој помоћ у вези са кривичним поступцима покренутим на основу Конвенције.³⁰
4. Конвенција о спречавању и кажњавању злочина против лица под међународном заштитом, укључујући дипломатске агенте (*Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents*)³¹
5. Међународна конвенција против узимања талаца (*International Convention Against the Taking of Hostages*)
6. Конвенција о физичкој заштити нуклеарног материјала (*Convention on the Physical Protection of Nuclear Material*)
7. Амандмани на Конвенцију о физичкој заштити нуклеарног материјала (*Amendments to the Conventions on the Physical Protection of Nuclear Material*)
8. Конвенција о сузбијању незаконитих аката насиља на аеродромима који служе међународном цивилном ваздухопловству (*Protocol for the Suppression of*

²⁹ <https://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/Conv2-english.pdf>

³⁰ <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20974/volume-974-I-14118-english.pdf>

³¹ https://treaties.un.org/Pages/DB.aspx?path=DB/studies/page2_en.xml

Unlawful Acts of Violence at Airports Serving International Civil Aviation, Supplementary to the Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation)

9. Конвенција о сузбијању незаконитих радњи уперених против безбедности поморске пловидбе (*Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation*)
10. Протокол уз Конвенцију о сузбијању незаконитих радњи уперених против безбедности поморске пловидбе (*Protocol to the Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation*)
11. Протокол о сузбијању незаконитих радњи уперених против безбедности фиксних платформи које се налазе на морском дну (*Protocol to the Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf*)
12. Протокол у вези са Протоколом о сузбијању незаконитих радњи уперених против безбедности фиксних платформи које се налазе на морском дну (*Protocol to the Protocol to the Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf*)
13. Конвенција о обележавању пластичних експлозива ради откривања (*Convention on the Making of Plastic Explosives for the Purpose of Detection*)
14. Међународна конвенција о спречавању терористичких напада бомбама (*International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings*) потписана 1997. године у Њујорку, а ступила на снагу 2001. године. Има 24 члана. У смислу ове Конвенције особа чини кривично дело ако противправно унесе, постави или активира експлозив или другу смртоносну нараву, у или на јавном месту, са намером да изазове смрт или тешке телесне повреде или изазове велико разарање на таквом месту. Ова Конвенција се не односи на активности оружаних снага током оружаних конфликта, као ни на активности војних снага било које земље спроведих у складу са својим војним дужностима, док год су усаглашене са одредбама међународног хуманитарног права.³²

³² https://treaties.un.org/doc/Treaties/1997/12/19971215%2007-07%20AM/ch_XVIII_9p.pdf

15. Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма (*International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism*) потписана је 1999. године, а ступила на снагу 2002. године. Има 28 чланова. Државе уговорнице у обавези су да предузму кораке ради спречавања и супротстављања финансирања терориста и терористичких организација, било директно или индиректно, преко група које тврде да имају хуманитарне, социјалне и културне циљеве или које су укључене у нелегалне активности, као што су трговина оружјем или дрогом. Ова Конвенција обавезује државе чланице да успоставе адекватан нормативни оквир у националним законодавствима, који би подразумевао одговорност правних лица за финансирање тероризма. Такође, предвиђа се идентификовање, замрзавање и заплена средстава за терористичке активности, уз искључење могућности позивања на банкарску тајну.³³
16. Међународна конвенција о сузбијању аката нуклеарног тероризма (*International Convention for the Suppression of the Acts of Nuclear Terrorism*) потписана је 2005. године, а ступила на снагу 2007. године. Има 28 чланова. Кривично дело представља незаконито и намерно поседовање радиоактивног материјала или израда или поседовање уређаја, на било који начин њихово коришћење, оштећење нуклеарних објеката, као и покушај извршења оваквих дела или учествовање у њима. Конвенција Подстиче сарадњу држава чланица путем размене информација и предузимањем одговарајућих мера, у складу са својим националним законодавствима.³⁴

Ове конвенције представљају мултилатералне међународне уговоре, који су правно обавезујући за државе потписнице, којима се условљавају надлежности и дужности у вези са међународно инкриминисаним понашањима, која се означавају као терористичка. Њихове заједничке карактеристике су да:

- не пружају свеобухватну дефиницију кривичног дела тероризма, са заокруженим садржајем, већ је њихов домет ограничен на појединачне акте који чине само део

³³ <https://www.un.org/law/cod/finterr.htm>

³⁴ <https://treaties.unoda.org/t/icsant>

садржаја тероризма као кривичног дела и то онај због којег су у одређеном тренутку и саме конвенције настале;

- усвајају принцип *aut dedere aut iudicare*, који подразумева дискрециону право држава у сфери одлучивања да ли ће предузети кривично гоњење или ће одговорити на екстрадициони захтев друге државе;
- понашања која су њима обухваћена могу бити предузета и без потребне намере, која представља субјективно биће кривично дела тероризма;
- оријентисане су на спречавање кривичних дела тероризма која се одликују елементом иностраности, који може подразумевати скривање учиниоца кривичног дела у иностранству, пасивног субјекта као лица страног држављанства или штетне последице кривичног дела које су наступиле у иностранству.³⁵

2.2. Савет Европе

Савет Европе је међународна организација европских земаља основана 5. мај 1949. године у Стразбуру. Република Србија је чланица Савета Европе од 3. априла 2003. године.³⁶

У области супротстављања тероризму, као најважније функције Савета Европе су изградња законских мера против тероризма, заштита основних вредности, људских права, демократије и владавине права и бављење узроцима тероризма.³⁷

Значајну функцију у процесу формирања законских мера против тероризма обављала су два међувладина одбора:

- Мултидисциплинарна група за међународно деловање против тероризма (Multidisciplinary Group on International Action Against Terrorism – GMT), која је основана 2001. године и
- Комитет експерата за тероризам (Committee of Experts on Terrorism of the Council of Europe – CODEXTER), који је 2003. године заменио претходно поменути.³⁸

³⁵ Бодрожић, И. *op.cit.*. 210.

³⁶ <https://www.mfa.gov.rs/spoljna-politika/srbija-u-medjunarodnim-organizacijama/savet-evrope>

³⁷ Бодрожић, И. *op.cit.*. 212.

³⁸ *ibid.*

Оба одбора свој рад су заснивала на спровођењу и унапређењу одредаба Европске конвенције о сузбијању тероризма из 1977. године³⁹, коју је Република Србија ретификовала.⁴⁰

Такође су значајни Први допунски протокол Европској конвенцији о сузбијању тероризма из 1977. године⁴¹, који је усвојен 2003. године и односио се на проширивање каталога инкриминација и Конвенција Савета Европе о спречавању тероризма⁴², усвојена 2005. године, а ступила на снагу 2007. године која је као свој главни циљ поставила јачање напора држава чланица у спречавању тероризма путем инкриминисања одређених понашања као кривичних дела и јачањем превентивних мера на националном и међународном нивоу.⁴³

Савет Европе је учинио посебне напоре у борби против тероризма у циљу успостављања правне равнотеже између заштите права и слобода појединаца и јавне безбедности. Активности Савета Европе заснивају се на циљевима као што су јачање правног деловања против тероризма, заштита основних демократских вредности и бављење узроцима тероризма.⁴⁴

2.3. Европска унија

1992. године је потписан, а 1993. године ступио је на снагу Уговор у Мастрихту којим је формално створен нови политички конструкт – Европска унија.

Европска унија представља јединствен институционални оквир који чине тзв. три стуба ЕУ.⁴⁵

Главни циљеви трећег стуба сарадње су остваривање високог степена безбедности и борба против расизма и нетрпељивости према странцима, тероризма, трговине људима,

³⁹ European Convention on Suppression of Terrorism ETS No.90

⁴⁰ Закон о потврђивању Европске конвенције о сузбијању тероризма. „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“ бр 10/2001

⁴¹ Protocol amending the European Convention on the Suppression on Terrorism - <https://rm.coe.int/168008370d>

⁴² Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism, CETS No 196 - <https://rm.coe.int/16808c3f55>

⁴³ Бодрожић, И. op.cit. 212.

⁴⁴ Мишљење бр. 8 (2006). Консултативног веча европских судија (КВЕС) упућено Савету министара Савета Европе о „улози судија у заштити владавине права и људских права у контексту тероризма, Стразбур, 10. новембар 2006.

⁴⁵ Први стуб чине три међународне организације: Европска заједница за угаљ и челик, Европска економска заједница и Европска заједница за атомску енергију; Други стуб представља заједничка спољна и безбедносна политика ЕУ, док Трећи стуб чине полицијска и правосудна сарадња у кривичним стварима.

кривичних дела код којих се као пасивни субјект јављају деца, трговине дрогом и оружјем, корупције и превара.⁴⁶

Значај који се тероризму посвећује у оквиру ЕУ тј. у оквиру њеног трећег стуба је велики и то је разлог зашто су документи ове наднационалне организације изузетно важни за сва законодавства на нашем континенту. Као почетак институционализоване активности намењене размени информација о терористичким активностима, унапређењу безбедности ваздушног саобраћаја, као и питањима у вези са нуклеарним материјалима и другим проблематичним питањима узима се формирање ТРЕВИ групе – Група за борбу против међународног тероризма, радикализма и екстремизма 1975. године.⁴⁷

Савет ЕУ донео је бројне правне инструменте, али се као најважнији издваја Оквирна одлука о борби против тероризма, која је формално увојена 13. јуна 2002. године.⁴⁸

Оквирна одлука има тринаест чланова и њоме се на јединствен начин за подручје ЕУ дефинише тероризам и са њим повезана дела, што за циљ има усклађивање националних законодавстава држава чланица. Поред основног кривичног дела тероризма, одредбама Оквирне одлуке дефинисана су и друга кривична дела која су повезана са тероризмом, терористичка група, саучесништво и покушај извршења кривичног дела тероризма.

Каталог кривичних дела повезаних са тероризмом допуњен је кривичним делима јавно подстицање на вршење терористичких дела, регрутовање и обучавање за тероризам. Изменама и допунама у вези са Оквирном одлуком Савета о борби против тероризма од 28. новембра 2008. године.⁴⁹

⁴⁶ Бодрожић, И. *op.cit.* 47

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Council Framework Decision on Combating terrorism, 2002/475/JHA - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32002F0475>

⁴⁹ Council Framework Decision 2008/919/JHA of 28 November amending Framework Decision 2002/475/JHA on combating terrorism - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008F0919>

3. Развој тероризма у националном законодавству Републике Србије

Кривично право Југославије 1945.-1992. године имало је два правна акта – Кривични законик Федеративне Народне Републике Југославије из 1951. године и систем од девет кривичних закона, успостављен 1977. године, који су одржавали уставом предвиђену законодавну поделу надлежности у области материјалног кривичног права, који су сачињавали савезни, шест републичких и два покрајинска закона. Кривични законик СФРЈ регулисао је материју општег права и један део материје посебног дела, републички и покрајински кривични закони регулисали су у највећем материју посебног дела и нека питања општег дела. Кривична дела тероризма, с обзиром на природу, тежину и јединствени заштитни објект систематизована су у посебном делу Кривичног закона СФРЈ.⁵⁰

Тероризам је као категорија кривичног права први пут инкриминисан 1973. године, уношењем кривичног дела са истоименим називом у корпус националног кривичног права Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 1951. године⁵¹. Кривично дело тероризма из чл. 113а било је поменути изменама и допунама предвиђено у оквиру Главе X под називом *Кривична дела против народа и државе*⁵². Ово кривично дело вршио је онај ко у намери вршења непријатељске делатности против Југославије изазивањем експлозије или пожара или другим терористичким актом лиши живота, покуша да лиши живота или доведе у опасност живот једног или више лица. Изменама и допунама уводе се још два кривична дела која имају карактер кривичних дела тероризма у оквиру Главе XXI под називом *Кривична дела против опште сигурности људи и имовине* и то отимица ваздухоплова из чл. 272а и угрожавање безбедности лета ваздухоплова из чл. 272б. Кривично дело отмице ваздухоплова подразумевало је преузимање контроле на ваздухопловом који се налази у лету силом или озбиљном претњом да ће се употребити сила. Кривично дело угрожавање безбедности лета ваздухоплова подразумевало је постављање или уношење у ваздухоплов експлозивне или друге сличне направе или супстанце, уништење или оштећење уређаја за навигацију

⁵⁰ Бодрожић, И. op.cit. 106

⁵¹ Закон о изменама и допунама Кривичног законика „Сл. лист СФРЈ“ бр. 6/73

⁵² Таховић, Ј. (1956). *Коментар Кривичног законика*. Београд, стр. 310.

или наношење друге штете ваздухоплову, давање лажних обавештења у вези са летом ваздухоплова или на други начин довођење у опасност лета ваздухоплова.⁵³

Ове инкриминације су, уз одређене измене преузете у Кривични законик Социјалистичке Федеративне Републике Југославије из 1977. године, који је у највећем делу преузео решења из Кривичног законика из 1951. године. У овом закону кривично дело тероризма било је сврстано у Главу XI која је носила назив *Кривична дела против основа социјалистичког самоуправног друштвеног уређења и безбедности*, у чл. 125, док су кривична дела отмице ваздухоплова и угрожавање безбедности лета ваздухоплова била сврстана у Главу XXI под називом *Кривична дела против безбедности ваздушног саобраћаја*, у чл. 240. и чл. 241.⁵⁴

Кривично дело тероризма из чл. 125. КЗ СФРЈ подразумевало је изазивање експлозије или пожара или предузимање друге општеопасне радње или акта насиља којима може да се створи осећање несигурности код грађана или групе грађана, из непријатељских побуда према СФРЈ. Изостанак побуде, као субјективног обележја бића кривичног дела, подразумевало би примену неког другог кривичног дела, чија су обележја поменутим радњама остварена, као што су кривична дела из групе противопште сигурности људи и имовине.⁵⁵

Појам терористичког акта, који је био предвиђен као једна од алтернативно прописаних радњи извршења из чл. 113а, замењен је двома радњама, општеопасном радњом или актом насиља. Законодавац је ближе одредио радњу, коју је раније називао терористичким актом, тако што ју је преименовао у другу општеопасну радњу или акт насиља. Првонастала инкриминација тероризма била је специфична по намери вршења непријатељске делатности према СФРЈ, што није изостало као обележје бића ни инкриминације из чл. 125. Међутим, као последица кривичног дела из раније важећег чл. 113а било је одређено лишење живота, покушај лишења живота или довођење у опасност једног или више лица, није било речи о осећају несигурности, о наступању страха код грађана, што је постало обавезно обележје радње инкриминације из чл. 125. Кривично дело из чл. 125. једним од каснијих измена и допуна изричито предвиђа да је осећање

⁵³ Бодрожић, И. *op.cit.* 107.

⁵⁴ Јаковљевић, Д. (1997). *Тероризам с гледишта кривичног права*. Београд: Службени лист СРЈ, стр. 225.

⁵⁵ Бодрожић, И. *Op.cit.* 108.

несигурности код грађана створено, предвидевши на овај начин ово осећање као последицу кривичног дела. Дакле, првобитно је било предвиђено да тероризам чине радње којима може да се створи осећање личне несигурности код грађана, да би касније за појам свршеног кривичног дела било неопходно да је осећање несигурности код грађана створено. Треба навести још три кривична дела која се могу сматрати инкриминацијама тероризма, а која су уведена Законом о изменама и допунама Кривичног законика СФРЈ, у оквиру Главе XVI, која носи назив *Кривична дела против човечности и међународног права* и то: кривично дело међународни тероризам, чл. 155а, кривично дело угрожавање лица под међународном заштитом, чл. 155б и кривично дело узимања талаца, чл. 155в.⁵⁶

Након распада СФРЈ, а у складу са новоформираном државом – Савезна Република Југославија, кривично законодавство усклађено је са новим Уставом из 1992. године, па је 22. септембра 1992. године донет Закон о изменама и допунама Кривичног закона СФРЈ⁵⁷ који је променио назив Кривичног закона у Кривични законик Савезне Републике Југославије – КЗЈ. (Република Србија је 1994. године извршила измене и допуне свог Кривичног закона). Овај закон није вршио измене у области кривичних дела тероризма, па је у тренутку његовог доношења већ постојао систем инкриминација, а кривична дела тероризма сврстана су у три класификационе целине:

1. *Кривична дела против државног и друштвеног уређења СРЈ* (Глава XI) – кривично дело тероризма из чл. 125. КЗЈ;
2. *Кривична дела против човечности и међународног права (Глава XVI)* – кривично дело међународни тероризам, чл. 155а, угрожавање лица под међународном заштитом, чл. 155б и узимање талаца, чл. 155в КЗЈ;
3. *Кривична дела против безбедности ваздушног саобраћаја (Глава XXI)* – кривично дело отмица ваздухоплова, чл. 240. и кривично дело угрожавање безбедности лета ваздухоплова, чл. 241. КЗЈ.

⁵⁶ Бодрожић, И. *op.cit.* 113

⁵⁷ Закон о изменама и допунама Кривичног закона СФРЈ „Сл. лист СРЈ“, бр. 35/92

Република Србија, чланица Државне заједнице Србије и Црне Горе, од 2003. године, наследнице СРЈ, постојећи КЗЈ, користила је као свој закон, све до усвајања Закона о изменама и допунама КЗЈ, који је променила назив у Основни кривични закон⁵⁸ – ОКЗ.⁵⁹ 29. новембра 2005. године у Србији усвојен је Кривични законик, који је ступио на снагу 1. јануара 2006. године. Међутим, након проглашења независности Црне Горе, јуна 2006. године КЗ је морао бити мењан, као последица непостојања државне заједнице Србија и Црна Гора. Кривично дело тероризма у ужем смислу било је прописано у чл. 312. КЗ, док су други терористички акти тј. кривична дела тероризма у ширем смислу, била обухваћена другим инкриминацијама. Што се тиче кривичних дела која се могу означити као кривична дела тероризма, важно је разликовати она која се сматрају директно акцесорним, као што су кривична дела удруживања ради вршења кривичног дела тероризма, припремање кривичног дела тероризма и његови тешки облици, предвиђени у члановима 319, 320. и 321. КЗ, од оних која се сматрају тероризмом у ширем смислу и систематизована су у Посебном делу КЗ, у Глави XXXIV под називом *Кривична дела против човечности и међународном права* и то су кривична дела међународни тероризам, угрожавање лица по међународном заштитом, узимање талаца и финансирање тероризма, као и кривична дела из Главе XXVI под називом *Кривична дела против безбедности саобраћаја*, и то кривично дело отмица ваздухоплова, брода или другог превозног средства и кривично дело угрожавање безбедности ваздушног саобраћаја насиљем, као и кривична дела из Главе XXV под називом *Кривична дела против опште сигурности људи и имовине*, из које се као кривично дело тероризма сматра кривично дело неовлашћеног прибављања и угрожавања безбедности нуклеарним материјама.⁶⁰

Кривично дело тероризма из чл. 312. КЗ било је дефинисано као изазивање експлозије, пожара, предузимање друге општеопасне радње или отмице неког лица, или као други акт насиља или претња предузимањем какве општеопасне радње или употребом нуклеарног, хемијског, бактериолошког или другог општеопасног средства, и тиме

⁵⁸ Основни кривични закон - „Сл. лист СФРЈ“, бр. 44/76, 36/77 – испр, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90 – испр. и 54/90 и „Сл. лист СРЈ“, бр. 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 41/93, 50/93, 24/94, 61/2001 и „Сл. гласник РС“, бр. 39/2003

⁵⁹ Бодрожић, И. *op.cit.* 128.

⁶⁰ Бодрожић, И. *op.cit.* 130

изазивање осећања страха или несигурности код грађана, у намери угрожавања уставног уређења или безбедности Србије.⁶¹

Кривично дело међународни тероризам било је предвиђено у чл. 391. КЗ. Његово инкриминисање 1990. године, није било одраз потребе имплементације међународних обавеза, већ израз солидарности наше земље са осталим државама у правцу сузбијања међународног тероризма, који је изискивао усклађену реакцију на међународном плану.⁶²

4. Кривично дело тероризма

Важећи Кривични законик⁶³ ступио је на снагу 1. јануара 2006. године и од тада је три пута новелиран, два пута 2009. године и једанпут 2012. године, затим је претрпео и одређене измене и допуне 2013. године, 2014. године, 2016. године и најновије измене и допуне 2019. године. Што се тиче кривичног дела тероризма и уопште групе ових кривичних дела, најзначајније су измене из 2012. године. Закон о изменама и допунама Кривичног законика из 2012. године полази од нове концепције кривичних дела тероризма. Основ за прописивање нових кривичних дела тероризма представљала је Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма коју је Србија ратификовала 2009. године.⁶⁴

Према важећем Кривичном закону Републике Србије кривична дела тероризма сврстана су групу *Кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом*.

Пре ЗИД КЗ из 2012. године, КЗ је правио разлику између тероризма и међународног тероризма, чл. 312 претходног КЗ којим је било прописано кривично дело тероризма против Србије, брисан је. Ово је последица прописивања основног кривичног дела тероризма у чл. 391. КЗ на јединствен начин – раније се тај члан односио само на међународни тероризам – без обзира да ли је дело учињено против Србије, стране државе

⁶¹ Ibid.

⁶² Бодрожић, И. *Op.cit.* 145

⁶³ Кривични законик - „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

⁶⁴ Закон о потврђивању Конвенције о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма – „Сл. лист РС – Међународни уговори“, бр. 19/2009

или међународне организације. То је данас постало владајуће схватање у теорији, а и релевантна међународна документа иду ка томе да се тероризам схвати као кривично дело које, иако управљено против одређене државе или међународне организације, погађа вредности које су од интереса за читаву међународну заједницу.⁶⁵

2014. године донет је Закон о допунама Кривичног законика и уведено је кривично дело из чл. 386а – учествовање у рату или оружаном сукобу у страној држави, као припадник војних или паравојних формација страна у сукобу, а није држављанин те стране државе, као ни припадник званичне мисије међународне организације чији је Србија члан. Такође, чл. 386б уведено је кривично дело – организовање учествовања у рату или оружаном сукобу у страној држави.⁶⁶

У члану 391. КЗ РС прописано је **основно** кривично дело тероризма са бројним облицима радње извршења. Радња извршења прописана је на казуистички начин. У седам тачака прописан је већи број радњи извршења које, иначе, представљају радњу извршења и неких других кривичних дела. То су следеће радње:

- 1) напад на живот, тело или слободу другог лица;
- 2) отмица или узимање талаца;
- 3) уништење државног или јавног објекта, саобраћајног система, инфраструктуре, укључујући и информационе системе, непокретну платформу у епиконтиненталном појасу, опште добро или приватну имовину на начин који може да угрози животе људи или да проузрокује знатну штету за привреду;
- 4) отмица ваздухоплова, брода или других средстава јавног превоза или превоза робе;
- 5) производња, поседовање, набављање, превоз, снабдевање или употреба нуклеарног, биолошког, хемијског или другог оружја, експлозива,

⁶⁵ Делић, Н., Стојановић, З. *op.cit.* 337.

⁶⁶ Рашић, М. (2006). Тероризам – кривична дела у нашем законодавству, у: Андрејевић, С., *Билтен Врховног касационог суда* бр. 2/2016, Београд: Интермекс, стр. 106

- нуклеарног или радиоактивног материјала или уређаја, укључујући и истраживање и развој нуклеарног, биолошког или хемијског оружја;
- 6) испуштање опасних материја или проузроковање пожара, експлозије или поплаве или предузимање друге општеопасне радње које могу да угрозе живот људи;
- 7) ометање или обустављање снабдевања водом, електричном енергијом или другим основним природним ресурсом које може да угрози живот људи.⁶⁷

Предузимање неке од ових радњи прераста у кривично дело тероризма само ако су предузете у одређеном циљу. Наиме, за постојање кривичног дела тероризма, осим умишљаја, потребно је и постојање одређене намере. Намера мора бити управљена на остварење једног од три циља:

1. да се озбиљно застраше грађани
2. да се принуди Србија, страна држава или међународна организација да нешто учини или не учини, или
3. да се озбиљно угрозе или повреде основне уставне, политичке, економске структуре Србије, стране државе или међународне организације.⁶⁸

Неопходност постојања намере за постојање кривичног дела тероризма подразумева и то да се оно може извршити само са директим умишљајем.⁶⁹

Прописана казна за основни облик кривичног дела тероризма је затвор од пет до петнаест година.

Осим основног, предвиђен је и лакши облик овог кривичног дела, када се прети предузимањем неке од радњи извршења, такође уз постојање наведене намере. Прописана казна за тај облик је затвор од шест месеци до пет година.⁷⁰

Тежи облик постоји ако је при извршењу кривичног дела тероризма наступила смрт једног или више лица или су проузрокована велика разарања (казна је затвор најмање десет година), а најтежи облик ако је учинилац са умишљајем лишио живота једно или

⁶⁷ Кривични законик - „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

⁶⁸ Делић, Н., Стојановић, З. *op.cit.* 338.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ Делић, Н., Стојановић, З. *op.cit.* 339

више лица, у том случају предвиђен је затвор од најмање дванаест година или затвор од тридесет до четрдесет година.⁷¹

Кажњиве су и припремне радње за вршење тероризма (ст. 5. и 6.). Ко набавља или оспособљава средства за извршење основног облика тероризма или отклања препреке за његово извршење или са другим договара, планира или организује његово извршење или предузме неку другу радњу којом се стварају услови за његово непосредно извршење казниће се затвором од једне до пет година. Предвиђен је и тежи облик уколико се ради предузимања наведених припремних радњи упућују или пребацују на територију Србије лица или оружје, експлозив, отрови, опрема, муниција или други материјал (прописана је казна затвора од две до десет година).⁷²

5. Кривична дела у вези са тероризмом

Као потпуно нове инкриминације, које су унете ради усклађивања одредаба националног кривичног законодавства са конвенцијама које за циљ имају спречавање и сузбијање тероризма, ЗИД КЗ из 2012. предвиђа:

- јавно подстицање на извршење терористичких дела (члан 391а КЗ),
- врбовање и обучавање за вршење терористичких дела (члан 391б КЗ),
- употреба смртоносне направе (члан 391в КЗ),
- уништење и оштећење нукларног објекта (члан 391г КЗ) и
- терористичко удруживање (члан 393а КЗ).

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.

5.1. Кривично дело јавно подстицање на извршење терористичких дела чл. 391а КЗ)

Ово кривично дело инкриминише терористичку пропаганду односно састоји се у јавном изношењу или проношењу идеја којима се непосредно или посредно подстиче на вршење кривичног дела из чл. 391. КЗ.

Под изношењем се подразумева саопштавање сопственог, док је проношење даље саопштавање нечијег уверења које се односи на друго лице. Подстицање мора бити „јавно“, односно на начин који подразумева да се са извесним идејама може упознати неодређени број лица, што искључује приватну преписку односно комуникацију, са којом није могао да се упозна шири број лица.⁷³ Идеја може бити упућена јавности на различите начине, тако се нпр. јавним подстицањем сматра и растурање новина, летака или других натписа, постављање садржаја на Интернет или стварање линкова на странице на којима се такви садржаји налазе. Јавно подстицање постоји и када се дистрибуција забрањених материја односно садржаја врши путем електронске поште, друштвених мрежа, форума и сл.⁷⁴ За постојање овог кривичног дела ирелевантно је да ли се овакве идеје предузимају пре или после извршења кривичног дела тероризма. И само одобравање може бити тумачено као радња овог кривичног дела уколико околности конкретnog случаја указују да има карактер подстицања.⁷⁵

Код подстрекавања утиче се, посредно или непосредно на стварање или учвршћивање воље код извршиоца да учини одређено кривично дело. који се умишљајно наводи наводи друго лице да изврши кривично дело.⁷⁶ Стварање одлуке код другог лица да се изврши кривично дело јесте главна, централна карактеристика подстрекавања, а уколико је код извршиоца већ постојала чврста одлука да изврши кривично дело неће постојати подстрекавање⁷⁷. Постоје две основне разлике између подстрекавања као облика саучесништва и кривичног дела јавно подстицање на извршење терористичких дела.

⁷³ Бодрожих И. *Тероризам као савремена категорија националног кривичног законодавства*, Војно дело 7/2017, интердисциплинарни научно-теоријски часопис: Министарство одбране Републике Србије, Медија центар Одбрана, стр. 499.

⁷⁴ Коларић, Д. (2013). „Нова концепција кривичних дела тероризма у Кривичном закону Републике Србије“. *Crimen*. Београд, стр. 60.

⁷⁵ Бодрожих И. (2017). *op.cit.* 500

⁷⁶ Коларић, Д. (2013). *op.cit.* 60

⁷⁷ Стојановић, З. (2015). *Кривично право – општи део*. Београд: Правна књига, стр. 267.

Прво, за разлику од подстрекавања, није потребно да је ова радња усмерена на стварање или учвршћивање одлуке код неког лица да изврши кривично дело тероризма, подстицање је упућено неодређеном броју лица. Друго, за разлику од подстрекавања, подстицање не мора да се односи на конкретно кривично дело, довољно је да се ствари опасност од извршења једног или више таквих дела.⁷⁸

5.1.1. Терористичка пропаганда као кривично дело

За терористичко деловање, терористичка пропаганда често представља окосницу њихових акција. Терористичком пропагандом, у ширем смислу, сматрају се делатности којима се у јавности, код групе лица или појединца шири, изазива или учвршћује уверење о исправности одређених идеја, ставова или програма у циљу да то уверење буде покретач одређених акција.⁷⁹

Пропаганда може бити правно дозвољена и правно недозвољена. Један облик недозвољене пропаганде је кажњива пропаганда. Кажњавање за друштвено опасну пропаганду, у конкретном случају инкриминисану терористичку пропаганду, није у супротности са остваривањем основног људском права на слободу мисли и опредељења, односно на слободу изражавања из чл. 10. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Ово основно право човека обухвата његово право да ствара и учвршћује код других одређења уверења и да их подстиче на одређене акције, међутим ово право није апсолутно. Када пропаганда постане средство за повреду и угрожавање друштвених вредности, када је она подстицај на вршење насиља и других напада на човека и његову заједницу, односно, када дође до злоупотребе овог права, оно бива ограничено. Пропаганда више није начин слободног изражавања идеја ни ставова и претвара се у друштвено негативну, криминалну делатност.⁸⁰

Последица је апстрактна опасност за сигурност одређене државе или опасност на међународном нивоу. Кривично дело постоји, и када је терористичка пропаганда остала без дејства, односно и када није дошло до конкретне опасности за заштитне објекте

⁷⁸ Коларић, Д. (2013). *op.cit.* 60

⁷⁹ Јазић, А. *op.cit.* 114

⁸⁰ Драшковић, М., Јанковић, Д. *op.cit.* 437

наведене у чл. 391. Кривичног законика, али постоји могућност наступања опасности. То значи, да за постојање овог дела није од значаја да ли је дошло до угрожавања и у ком степену, него да ли је могло доћи до угрожавања. Такође, није од значаја ни околност да ли је учинилац изазвао или учврстио неко уверење код потенцијалних извршилаца кривичног дела тероризма из чл. 391. Кривичног законика.⁸¹

Међутим, није неопходно отићи у крајност и сваку изјаву која је малог домета или се односи на индивидуални случај сматрати терористичком пропагандом. Имајући у виду законска обележја кривичног дела јавног подстицања на извршење терористичких дела, као и запрећену казну, која указује на тежину наведеног дела, може се рећи да ово кривично дело спада у дела код којих нарочито долази до изражаја нужност повезивања апстрактног описа дела са конкретним догађајем. Ради се пре свега о случајевима кад дело у целокупном свом конкретном облику и с обзиром на радњу и с обзиром на учиниоца, треба да одговара његовој опасности која је била мотив његове инкриминације, а тиме и његовом самом законском опису. Уколико се ради о неозбиљним, некад и апсурдним изјавама које не могу произвести никакво дејство, такве изјаве се не могу сматрати радњом конкретног кривичног дела, јер се не могу узети као подстицање на извршење кривичног дела тероризма, а што мора бити предмет оцене у сваком конкретном случају. Од изузетног значаја је садржај изјава које се износе и проносе у светлу целокупних друштвених околности, као и личност учиниоца, па се у сваком конкретном случају цени да ли су дате изјаве подобне да проузрокују подстицање на вршење кривичног дела тероризма.⁸²

⁸¹ Драшковић, М., Јанковић, Д. *op.cit.* 439

⁸² Драшковић, М., Јанковић, Д. *op.cit.* 440.

5.2. Кривично дело врбовање и обучавање за вршење терористичких дела (чл. 391б КЗ)

Кривично дело врбовање и обучавање за вршење терористичких дела прописано у чл. 391б КЗ има два основна облика.

Први основни облик – чл. 391б ст. 1 као радњу извршења одређује врбовање другог лице да изврши или учествује у извршењу кривичног дела тероризма из чл. 391. или да се придружи терористичком удружењу ради учествовања у извршењу тог кривичног дела. Радња извршења одређује се као врбовање неког лица, под којим се подразумева радња подстрекавања којом се сматрају делатности позивања и придобијања неког лица да изврши или учествује у извршењу кривичног дела тероризма или да се придружи терористичком удружењу ради учествовања у извршењу тог кривичног дела. Врбовање може да се изврши на било који начин на који се врши подстрекавање.⁸³ Довољно је да је предузета радња врбовања и није потребно са се у томе успело односно није потребно да је неко заврбован, учинилац не мора успети у својој намери, уколико успе, постојало би неко друго кривично дело попут подстрекавања или терористичког удруживања.⁸⁴

Други основни облик – чл. 391б ст. 2 као радњу извршења подразумева давање упутстава о изради и коришћењу експлозивних направа, ватреног или другог оружја или штетних или опасних материја или обучавање другог за извршење или учествовање у извршењу кривичног дела тероризма из чл. 391. КЗ. Ове делатности представљају припремне радње за извршење кривичног дела тероризма и проширују криминалну зону, настојећи да омогуће надлежним органима реакцију од момента кад одређено лице предузимањем наведених делатности започне са обучавањем других лица ради извршења кривичног дела тероризма. Пре криминализације ових делатности, надлежни државни органи морали су да сачекају да одређено лице изврши кривично дело тероризма или макар покуша његово извршење, иако су имали сазнања да се поменути учинилац претходно припремао за извршење овог кривичног дела.⁸⁵

⁸³ Делић Н.,(2014). *Нова решења у посебном делу КЗ*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, стр. 224

⁸⁴ Коларић, Д. (2013). *op.cit.* 63

⁸⁵ Бодрожич И. (2017). *op.cit.* 504

Код оба облика мора постојати намера извршења кривичног дела тероризма, која произилази из саме радње извршења.

5.3. Кривично дело употреба смртоносне направе (чл. 391в КЗ)

Кривично дело употреба смртоносне направе има основни и два тежа облика. Основни облик чини ко у намери да другог лиши живота, нанесе тешку телесну повреду или уништи или знатно оштети државни или јавни објект, систем јавног саобраћаја или други објект који има већи значај за безбедност или снабдевање грађана или за привреду или за функционисање јавних служби направи, пренесе, држи, да другом, постави или активира смртоносну направу (експлозив, хемијска средства, биолошка средства или отров или радиоактивна средства) на јавном месту или у објекту или поред тог објекта.⁸⁶ Радња овог кривичног дела је алтернативно одређена и обухвата делатности које подразумевају употребу смртоносне направе (постављање и активирање), припремне радње за њену употребу (прављење и преношење), као и делатности непосредно везане за употребу смртоносне направе (држање и давање другом).

Под појмом експлозива или смртоносне направе према Међународној конвенцији о спречавању терористичких напада бомбама, сматрају се:

1. експлозивно или запаљиво оружје или направи који су намењени или имају способност да проузрокују смрт, тешку телесну повреду или знатну материјалну штету
2. оружје или направи који су намењени или имају способност да проузрокују смрт, тешку телесну повреду или знатну материјалну штету испуштањем, ширењем или деловањем отровних хемијских материја, биолошких средстава или отрова или сличних материја или радијације или радиоактивних материја.⁸⁷

Место извршења код овог кривичног дела чини конститутивно обележје бића кривичног дела те оно мора бити предузето на јавном месту или у јавном објекту или поред јавног

⁸⁶ Кривични законик - „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

⁸⁷ https://treaties.un.org/doc/Treaties/1997/12/19971215%2007-07%20AM/ch_XVIII_9p.pdf

објекта. Код учиниоца мора постојати директан умишљај, с обзиром да је намера предвиђена као субјективно обележје бића овог кривичног дела.

Тежи облик овог кривичног дела подразумева умишљајно наношење тешке телесне повреде неком лицу или уништење или знатно оштећење јавног објекта приликом извршења основног облика.⁸⁸

Најтежи облик постоји уколико је при извршењу основног облика учинилац са умишљајем лишио живота једно или више лица, при чему за постојање овог облика није значајан број лица умишљајно лишених живота, али ће он бити значајан приликом одмеравања казне, као отежавајућа околност.⁸⁹

5.4. Кривично дело уништење и оштећење нуклеарног објекта (чл. 391г КЗ)

Кривично дело уништење и оштећење нуклеарног објекта резултат је ратификације Међународне конвенције о спречавању аката нуклеарног тероризма из 2005. године⁹⁰. Основни облик овог кривичног дела чини онај ко у намери да другога лиши живота, нанесе тешку телесну повреду, угрози животну средину или нанесе знатну имовинску штету, уништи или оштети нуклеарни објекат на начин којим се ослобађа или постоји могућност да се ослободи нуклеарни материјал.⁹¹ Обележје бића кривичног дела осим радње извршења која подразумева уништење или оштећење нуклеарног објекта, чини начин предузимања радње, који је одређен као начин којим се ослобађа или постоји могућност да се ослободи радиоактивни материјал и одговарајућа намера.⁹²

Као објекат радње овог кривичног дела одређен је нуклеарни објекат, под којим се подразумева сваки нуклеарни реактор, укључујући и оне који служе за погон пловила

⁸⁸ Бодрожих И. op.cit. 504

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Закон о ратификацији међународне конвенције о спречавању аката нуклеарног тероризма – „Сл. лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 2/2006

⁹¹ Кривични законик - „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

⁹² Бодрожих И. op.cit. 505

⁹² Ibid.

или возила, као и свако постројење или средство које се користи за производњу, складиштење, прераду или транспорт радиоактивног материјал.⁹³

Тежи облик овог кривичног дела подразумева умишљајно наношење тешке телесне повреде неком лицу или уништење или знатно оштећење нуклеарног објекта приликом извршење основног облика. Умишљајно уништење нуклеарног објекта предвиђено као последица и основног и првог тежег облика. Једина разлика код ова два облика истог кривичног дела јесте то што је оштећење нуклеарног објекта код тежег облика прописано као знатно.

Најтежи облик постоји уколико је приликом извршења основног облика учинилац са умишљајем лишио живота једно или више лица. За постојање овог облика ирелевантно је колико је лица умишљајно учинилац лишио живота, али се то може узети као отежавајућа околност приликом одмеравања казне.⁹⁴

5.5. Кривично дело терористичко удруживање (чл. 393а КЗ)

Главни разлог прописивања овог кривичног дела у националном кривичном законодавству је обавеза настала ратификацијом Међународне конвенције о спречавању терористичких напада бомбама, у којој се терористичко организовање први пут издваја као засебно кривично дело као и одредбе Оквирне одлуке Савета Европске уније о борби против тероризма.⁹⁵

Све до ЗИД КЗ из 2012. године ова инкриминација није постојала, а када је било у питању удруживање више лица за вршење тероризма примењивана је збирна инкриминација - удруживање ради противуставне делатности из чл. 319. КЗ, које се односило и на кривично дело тероризма, које је до доношења ЗИД КЗ из 2012., било систематизовано у оквиру *Кривичних дела против уставног уређења и безбедности Србије*. Иако је у овим случајевима било могуће применити кривично дело из чл. 346. КЗ – удруживање ради вршења кривичних дела – како због међународних обавеза, као и специфичности кривичног дела, али и честе идеолошке заслепљености чланова терористичке групе која

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Бодрожић И., op.cit. 506

⁹⁵ Ibid.

је знатно већа од оне коју поседује један човек када извршава кривично дело, јавило се издвајање засебне инкриминације.⁹⁶

Кривично дело терористичко удруживање постоји ако се два или више лица удруже на дуже време ради вршења кривичних дела из чл. 391. до 393. КЗ. – тероризам, јавно подстицање на извршење терористичких дела, врбовање и обучавање за извршење терористичких дела, употреба смртоносне направе, уништење и оштећење нуклеарног објекта, угрожавање лица под међународном заштитом, финансирање тероризма. Како би се радило о кривичном делу терористичко удруживање морају бити испуњени следећи услови:

- 1) да се два или више лица удруже,
- 2) да удруживање траје дуже време и
- 3) да је циљ удруживања вршење кривичних дела из чл. 391. до 393. КЗ⁹⁷

Сва лица која се организационо повезују су саизвршиоци, закон не прави разлику у погледу улога које они у удружењу имају, већ се околност да се ради о организатору или припаднику/цима удружења може ценити као околност при одмеравању казне. Кривично дело се сматра довршеним када је дошло до удруживања два или више лица у одређеном циљу; ирелевантно је за који број кривичних дела је удружење формирали.⁹⁸

Кривично дело терористичко удруживање јавља се као посебан облик кривичног дела из чл. 346. КЗ – удруживање ради вршења кривичних дела – између ова два кривична дела искључен је стицај и постојаће само кривично дело терористичког удруживања, уколико су кумулативно одређени услови из основног облика чл. 393а. Само у случају неиспуњавања услова кривично дело могло би се квалификовати према чл. 346. КЗ.⁹⁹

Поред основног, ово дело има и привилеговани облик. Има карактер факултативног основа за ослобођење од казне који подразумева да ће се учинилац дела из ст.1 казнити затвором, уз могућност ослобођења од казне, уколико откривањем удружења или на други начин спречи извршење кривичних дела из чл. 391 до 393. КЗ или допринесе

⁹⁶ Бодрожих И. *op.cit.* 507

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ Бодрожих И. *op.cit.* 508

⁹⁹ *Ibid.*

њиховом откривању. Изрицање блаже казне или ослобађање од казне захтева да буде испуњен један од три алтернативно прописана услова:

1. ако учинилац основног облика кривичног дела откривањем спречи извршење кривичних дела из чл. 391. до 393 КЗ;
2. ако учинилац основног облика кривичног дела на било који други начин спречи извршење кривичних дела из чл. 391. до 393 КЗ;
3. ако учинилац основног облика кривичног дела на било који други начин допринесе откривању терористичког удружења.¹⁰⁰

6. Финансирање тероризма

Кривично дело финансирање тероризма, чл. 393. било је предвиђено одредбама КЗ из 2006. године, као резултат ратификације Међународне конвенције о сузбијању финансирања тероризма¹⁰¹ коју је Генерална скупштина Уједињених нација усвојила 1999. године.

Након ЗИД КЗ из 2009. године оно је измењено и допуњено, тако што је биће кривичног дела основног облика промењено, а кривично дело допуњено прописивањем ст. 2. који предвиђа одговорност и кажњавање саучесника. У првој верзији овог члана, ово кривично дело вршило је лице које обезбеђује или прикупља средства намењена за финансирање вршења неког од три експлицитно наведена кривична дела:

- кривичног дела тероризма. чл. 312. КЗ,
- кривичног дела међународног тероризма, чл. 391. КЗ и
- кривичног дела узимање талаца, чл. 392. КЗ.¹⁰²

Посебан значај имају Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма¹⁰³, као и Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма¹⁰⁴. Под финансирањем

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Закон о потврђивању међународне конвенције о сузбијању финансирања тероризма – „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 7/2002

¹⁰² Бодрожич, И. Op.cit.. 152

¹⁰³ „Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 19/2009

¹⁰⁴ „Сл. гласник РС“, бр. 113/2017, 91/2019, 153/2020

тероризма, у смислу овог закона, сматра се обезбеђивање или прикупљање имовине или покушај њеног обезбеђивања или прикупљања, у намери да се користи или са знањем да може бити коришћена, у целости или делимично:

- за извршење теорористичког акта;
- од стране терориста;
- од стране терористичких организација.

Под финансирањем тероризма сматра се и подстрекавање и помагање у обезбеђивању и прикупљању имовине, без обзира да ли је теористички акт извршен и да ли је имовина коришћена за извршење теористичког акта.¹⁰⁵

У складу са Конвенцијом Савета Европе¹⁰⁶, у домаћем Кривичном закону прописано је да кривично дело финансирања тероризма из чл. 393. КЗ врши лице које непосредно или посредно обезбеђује или прикупља средства са циљем да се она користе или са знањем да ће се користити, у потпуности или делимично, у сврху извршења кривичних дела из чланова 391. и 392. КЗ или за финансирање оорганизација које за циљ имају вршење тих дела или припадника тих организација или лица који имају за циљ вршење тих дела.¹⁰⁷ Основни циљ ове инкриминације је борба против тероризма смањивањем његове економске моћи¹⁰⁸.

Наш Кривични законик не дефинише прецизно шта се све може сматрати „средствима“ за финансирање набројаних кривичних дела којима су санкционисани различити облици теористичког деловања, али овај термин се може преузети из Конвенције¹⁰⁹ којом је предвиђено да термин средства означава „средства сваке врсте, било материјална или нематеријална, покретна или непокретна, ма како стечена, и правни документи или инструменти у било ком облику, укључујући електронске или дигиталне, којима се доказује својина или интерес у односу на таква средства, укључујући, али не ограничавајући се на банкарске кредите, чекове за путовања, новчане упутнице, акције, хартије од вредности, обвезнице, менице и акредитиве“. Средства која се обезбеђују или

¹⁰⁵ Закон о спречавању прања новца и финасирања тероризма „Сл. гласник РС“, бр. 113/2017, 91/2019, 153/2020

¹⁰⁶ Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма

¹⁰⁷ Кривични Законик -

¹⁰⁸ Драшковић, М., Јанковић, Д. op.cit.

прикупљају треба да буду намењена за извршење кривичних дела из чл. 391. и 392. КЗ или финансирање лица, групе или организоване криминалне групе који имају за циљ вршење тих дела.¹¹⁰

Дело је свршено када су финансијска средства обезбеђена или прикупљена ради вршења наведених кривичних дела или за финансирање организација које за циљ имају вршење тих дела или припадника тих организација или лица који имају за циљ вршење тих дела., али није неопходно и да су у ту сврху искоришћена. Овим кривичним дело се у ствари инкриминише одређена врста припремних радњи за вршење тероризма. Постоји становиште да би, уколико би се обезбеђена или прикупљена средства била употребљена у сврху финансирања тероризма, на начин прописан одредбом чл. 391. КЗ, радило о помагању у кривичним делима тероризма, зависно од предузете радње, односно врсте извршеног дела.¹¹¹

За кривицу је потребан директни умишљај, који мора обухватати свест да се непосредно или посредно обезбеђују или прикупљају средства са циљем да се она користе за финансирање тероризма.¹¹²

Финансирање тероризма тј. употреба средстава ради пружања подршке извршењу аката тероризма и терористичким групама неизоставан је део терористичке активности на глобалном нивоу, чиме се угрожава мир и напредак.¹¹³

Кривично дело финансирање тероризма и кривично дело прање новца представљају глобалне проблеме који се често поистовећују једно са другим. Њихова заједничка компонента су финансијске трансакције. Међутим, финансирање тероризма представља прикупљање и дистрибуцију средстава са намером да се искористе за вршење терористичких аката, док је прање новца процес прикривања незаконитог порекла новца или имовине који су стечени извршењем криминалних активности¹¹⁴. Финансирање тероризма се често назива и обрнуто прање новца или „прљање новца“, имајући у виду да се за финансирање тероризма користе и средства из легалних извора.¹¹⁵

¹¹⁰ Драшковић, М., Јанковић, Д. op.cit. 441

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Драшковић, М., Јанковић, Д. op.cit. 442

¹¹³ <http://www.apml.gov.rs/finansiranje-terorizma-1>

¹¹⁴ <https://nbs.rs/sr/ciljevi-i-funkcije/nadzor-nad-finansijskim-institucijama/sprecavanje-pranja-novca/>

¹¹⁵ Драшковић, М., Јанковић, Д. op.cit. .442

ЗАКЉУЧАК

Тероризам је озбиљан политички, правни, али и друштвени проблем који се не може локализовати на једну државу. Распрострањеност тероризма, његов интензитет, све чешћи напади и веће жртве захтевају адекватан одговор. Ствари додатно отежава глобализација која је омогућила међусобну повезаност терористичких организација и њихових чланова у свим деловима света. Није ретко да се команда терористичких организација налази у једној држави, а да се обуке и деловање врше у другој.

Ефикасно супротстављање тероризму могуће је само уз уједначену кривичноправну регулативу, односно, неопходно је да се оствари међународна сарадња, како на нормативном, тако и на институционалном нивоу. Међународне организације реаговале су доношењем конвенција и резолуција у овој области, дајући одређене смернице националним кривичним законодавствима. Ипак, међународни извори нису најпогоднији за непосредну примену, јер њима нису потпуно јасно одређени елементи бића кривичних дела и нису прописане казне за та кривична дела, па због тога кључну улогу имају национална законодавства, односно кривичноправне одредбе садржане у систему унутрашњег материјалног и процесног кривичног права.

Република Србија, у нормативном смислу, не заостаје у савременим кретањима у међународном праву. Доношење Закона о изменама и допунама КЗ из 2012. године, прописивање нових инкриминација, одраз је усаглашавања са стандардима Европске уније, као и залагања да се оствари што боља међународноправна сарадња.

Значајну улогу у борби против тероризма има Међународна организација криминалистичке полиције Интерпол, која се бави прикупљањем и разменом информација о терористичким активностима, али и Глобални форум за борбу против тероризма (ГЦТФ) формиран 2011. године као инструмент за унапређење имплементације стратегија за борбу против тероризма.

Тероризам је насумичан акт, који је политички мотивисан и не може се у потпуности искоренити, али усвајање стратегија потребно је како би се смањили ризици, као и евентуална штета од напада. Такође, правни оквир сам није довољан, али представља основ борбе против тероризма, али неопходно је укључити и остале сегменте друштва у

решавање проблема. Наравно, у тој борби не смеју се запоставити основна права и слободе човека и грађанина.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алимпић, М. (2016). „Тероризам“. *Билтен Врховног касационог суда бр. 2/2016*, Београд: Интермекс, 154-167
2. Бодрожић, И. (2016). *Кривичноправно реаговање на тероризам*. Београд, Правни факултет Универзитета у Београду
3. Бодрожић И. „Тероризам као савремена категорија националног кривичног законодавства“, *Војно дело 7/2017*, интердисциплинарни научно-теоријски часопис: Министарство одбране Републике Србије, Медија центар Одбрана, 493-510
4. Бодрожић, И. (2016). „Тероризам као кривично дело у документима међународних организација“, *Журнал за криминалистику и право*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија, 203-217
5. Гаћиновић, Р. (2010). *Тероризам у политичкој и правној теорији*. Београд
6. Делић Н. (2014). *Нова решења у посебном делу КЗ*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду
7. Делић, Н., Стојановић, З. (2017). *Кривично право – посебни део*. Београд
8. Димитријевић, В. (1988). *Појам тероризма*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду
9. Драшковић, М., Јанковић, Д. (2017). „Тероризам као кривично дело – међународни и национални аспект“, у: Симеуновић-Патић, Б., зборник радова *Полиција и правосудни органи као гаранти слободе и безбедности у правној држави*. Тара: научностручни скуп са међународним учешћем, 429-455
10. Јазић, А. (2010). „Терористичка пропаганда и улога медија“, у: Марковић, Б. *Међународни проблеми*. Београд: Институт за међународну политику и привреду, 113-136
11. Јаковљевић, Д. (1997). *Тероризам с гледишта кривичног права*. Београд: Службени лист СРЈ
12. Ковачевић, С. (1992). *Тероризам и Југославија*. Београд

13. Коларић, Д. (2011). „Кривично дело тероризма – упоредноправни аспекти“. *НБП - Журнал за криминалистику и право*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија, 57-77
14. Коларић, Д. (2013). „Нова концепција кривичних дела тероризма у Кривичном закону Републике Србије“. *Crimen*. Београд, 49-71
15. Мијалковић, С., Милашиновић, Р. (2011). „Тероризам као савремена безбедносна претња“, у: Амићић, Г. Шикман, М. зборник радова: *Супротстављање тероризму – међународни стандарди и правна регулатива*. Козара: међународна научностручна конференција, 1-17
16. Радончић, Х, Терзић, М, Цоковић, С. (2017). „Кривично дело – тероризам“, *Војно дело* 8/2017, интердисциплинарни научно-теоријски часопис: Министарство одбране Републике Србије, Медија центар Одбрана, 379-392
17. Рашић, М. (2006). „Тероризам – кривична дела у нашем законодавству“. *Билтен Врховног касационог суда бр. 2/2016*, Београд: Интермекс, 103-115
18. Симеуновић, Д. (2009). *Тероризам*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду
19. Стајић, Љ. (2015). *Основи система безбедности*. Нови Сад: Правни факултет у Новом Саду
20. Стојановић, З. (2015). *Кривично право – општи део*. Београд: Правна књига
21. Таховић, Ј. (1956). *Коментар Кривичног законика*. Београд
22. Томашевски, К. (1983). *Изазов тероризма*. Београд: Младост
23. Шикман, М. (2011). „Тероризам као криминални феномен – криминолошко, криминалистичко, кривичноправно гледиште“. у: Амићић, Г. Шикман, М. зборник радова: *Супротстављање тероризму – међународни стандарди и правна регулатива*. Козара: међународна научностручна конференција, 43-63
24. <https://www.wdl.org/en/item/11579/>
25. <http://www.apml.gov.rs/finansiranje-terorizma-1>
26. <https://www.mfa.gov.rs/spoljna-politika/srbija-u-medjunarodnim-organizacijama/savet-evrope>
27. <https://nbs.rs/sr/ciljevi-i-funkcije/nadzor-nad-finansijskim-institucijama/sprecavanje-pranja-novca/>

28. http://ipf.rs/terorizam-kao-pretnja-globalnoj-bezbednosti-2/#_ftn1 <https://www.un.org/counterterrorism/international-legal-instruments>
29. <http://www.apml.gov.rs/finansiranje-terorizma-1>

Правни прописи

30. Закон о потврђивању Међународне конвенције о сузбијању финансирања тероризма – „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 7/2002
31. Закон о ратификацији Међународне конвенције о спречавању аката нуклеарног тероризма – „Сл. лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 2/2006
32. Закон о потврђивању Конвенције о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма – „Сл. лист РС – Међународни уговори“, бр. 19/2009
33. Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма – „Сл. гласник РС“, бр. 113/2017, 91/2019, 153/2020
34. Закон о потврђивању Европске конвенције о сузбијању тероризма – „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 10/2001
35. Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању тероризма – „Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 19/2009
36. Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма – „Сл. гласник РС“, бр. 113/2017, 91/2019, 153/2020
37. Кривични законик – „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019
38. Закон о изменама и допунама Кривичног законика – „Сл. лист СФРЈ“, бр. 6/73
39. Основни кривични закон – „Сл. лист СФРЈ“, бр. 44/76, 36/77 – испр, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90 – испр. и 54/90 и „Сл. лист СРЈ“, бр. 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 41/93, 50/93, 24/94, 61/2001 и „Сл. гласник РС“, бр. 39/2003
40. Национална стратегија за спречавање и борбу против тероризма за период 2017 – 2021. година – „Сл. гласник РС“, бр. 94/2017

Документи

1. Мишљење бр. 8 (2006). Консултативног већа европских судија (КВЕС) упућено Савету министара Савета Европе о „улози судија у заштити владавине права и људских права у контексту тероризма, Стразбур, 10. новембар 2006.
2. <https://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/Conv1-english.pdf>
3. <https://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/Conv2-english.pdf>
4. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20974/volume-974-I-14118-english.pdf>
5. https://treaties.un.org/Pages/DB.aspx?path=DB/studies/page2_en.xml
6. https://treaties.un.org/doc/Treaties/1997/12/19971215%2007-07%20AM/ch_XVIII_9p.pdf
7. <https://www.un.org/law/cod/finterr.htm>
8. <https://treaties.unoda.org/t/icsant>
9. Council Framework Decision on Combating terrorism, 2002/475/JHA - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32002F0475>
10. Council Framework Decision 2008/919/JHA of 28 November amending Framework Decision 2002/475/JHA on combating terrorism - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008F0919>